

مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی تبریز برگزار می کند:

نشست علمی خشونت و آزار جنسی در محیط کار و تحصیل

زمان: بیست و پنجم آذر ماه ۱۴۰۰ ساعت ۱۰ الی ۱۳

لینک شرکت: <https://vc.tbzmed.ac.ir/sdhrc>

دکتر مهستی علیزاده

مدیر پانل

- عضو هیئت علمی گروه پزشکی اجتماعی
- رئیس مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی تبریز

با حضور

دکتر شیرین احمدنیا

- عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی
- عضو هیئت مدیره انجمن جامعه شناسی ایران

دکتر ناصر تقویان

- عضو هیئت علمی موسسه مطالعات فرهنگی اجتماعی وزارت علوم

دکتر سوسن محسنی

- معاون توسعه پیشگیری بهزیستی استان آذربایجان شرقی

دکتر زهرا وند رجب‌پور

- عضو هیئت علمی گروه طب اورژانس دانشگاه علوم پزشکی تبریز

گزارش " نشست علمی خشونت و آزار جنسی در محیط کار و تحصیل "

کارگاه مجازی و آنلاین " نشست علمی خشونت و آزار جنسی در محیط کار و تحصیل " توسط مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی تبریز در تاریخ ۲۵ آذر ۱۴۰۰ از ساعت ۱۰ الی ۱۳ با حضور ۶۱ نفر از اعضای هیئت علمی و دانشجویان رشته های علوم پزشکی و انسانی دانشگاه های سراسر کشور برگزار گردید.

در این نشست که با هدف اطلاع رسانی، آگاه سازی و شناخت ابعاد مختلف پدیده آزار و خشونت جنسی در محیط کار و تحصیل تشکیل گردید، پنج نفر سخنران کلیدی به ایراد نظرات، پیشنهادات و راهکارهای مقابله با این پدیده پرداختند.

دکتر مهستی علیزاده، عضو هیئت علمی گروه پزشکی اجتماعی و رئیس مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی تبریز، ضمن بیان اهداف و چهارچوب کلی این نشست، تفاوت دو پدیده ی آزار و خشونت جنسیتی و آزار و خشونت جنسی را تشریح کرد:

آزار و خشونت جنسیتی، لزوماً به معنی آزار جنسی نیست و شامل آزار کلامی و غیر کلامی می شود. در حالیکه، آزار و خشونت جنسی شامل تمامی رفتارهای کلامی یا تماس بدنی می شود که ماهیت جنسی داشته و بصورت ناخواسته و بدون رضایت فرد باشد. آزار جنسی معمولاً بر روی زنان از جانب کارفرما و افرادی که در رتبه های بالاتری همچون اساتید و مسئولین بخش ها قرار دارند، اعمال می شود. وی با اشاره به پژوهشی که در آمریکا انجام شده بود افزود: خشونت جنسی در محیط های آکادمیک پزشکی دو برابر سایر محیط های آکادمیک هست. متأسفانه در ایران در این خصوص مطالعه ای وجود ندارد. وی اشاره کرد ۷۲ درصد از خشونت ها اصلاً گزارش نمی شود، از این رو آمارهای رسمی موجود نیست ولی شواهد حاکی از شیوع بالای این پدیده است.

در ادامه **دکتر زهرا وند رجب پور**، عضو هیئت علمی گروه طب اورژانس دانشگاه علوم پزشکی تبریز، با ارائه‌ی نتایج مطالعات میدانی به طرح موارد و مثال‌های عینی خشونت جنسی پرداخته و به بیان اهمیت، انواع، واکنش‌های همکاران و دوستان، عواقب سلامتی و روانی در سطح فردی و جامعه و نبود قوانین پیشگیرانه در این زمینه اشاره کردند. وی همچنین عنوان کرد: این پدیده فقط محدود به جهان شرق نمی‌شود و در سطح جهان مصادیق آن وجود دارد.

دکتر ناصرالدین علی تقویان، عضو هیئت علمی موسسه مطالعات فرهنگی اجتماعی وزارت علوم و مترجم کتاب *آزار جنسی در آموزش عالی* تاملات و چشم‌اندازهای نوین، به تشریح نتایج مطالعه و بررسی علمی خود در خصوص خشونت و آزار جنسی در محیط‌های تحصیلی پرداخت.

وی انواع مختلف آزار جنسی را به ۳ دسته بهره‌کشی، خشونت و تبعیض تقسیم‌بندی کرد، که در این میان تبعیض شیوع بیشتری در سنین مختلف دارد. آزار جنسی بهره‌کشی بیشتر در گروه‌های ۲۰ تا ۳۰ سال دیده می‌شود، و بیشتر از جانب اساتید بالای ۴۵ سال صورت می‌گیرد.

وی در ادامه چگونگی مواجهه‌ی دختران دانشجو با ناامنی و آزار جنسی را در قالب سکوت و انزوا، که پیامدهای آن خودبیزاری و مردبیزاری می‌باشد، استفاده ابزاری، مقاومت و مبارزه بیان کرد.

دکتر تقویان در آخر با تأکید بر این نکته که ادبیات علمی در این زمینه بسیار کم است و برای انجام مداخلات نیاز به نتایج پژوهش‌های علمی می‌باشد، پیشنهادها و راهکارها را در دو دسته بیان کرد:

۱. **اصل‌ها:** پرهیز از برخورد حراستی یا امنیتی، پرهیز از رویکرد ایدئولوژیک، اندرزگونه، اخلاقی و طرح‌های تفکیک جنسیتی، حمایت از فعالیت‌ها و اقدامات خودجوش انجمنی و مدنی دانشجویان، تسهیل ورود تشکل‌های حامی حقوق زنان به دانشگاه برای تقویت جبهه‌ی مبارزه با آزار جنسی.

۲. اقدامات لازم: آموزش و فرهنگ سازی، و پژوهش (شامل انواع مطالعات پیمایش ها، پژوهش های کیفی، مطالعات سیاست گذارانه)

در ادامه دکتر سوسن محسنی، معاون توسعه پیشگیری بهزیستی استان آذربایجان شرقی و عضو تدوین سند یکپارچه مقابله با خشونت علیه زنان در سطح استانی، به بیان سطوح پیشگیری، مدیریت خشونت و پرخاشگری پرداخت:

۱. پیشگیری مبتنی بر مداخلات همگانی، مبتنی بر جمعیت کل: کوکان پیش دبستانی و دانش آموزان، کارکنان و عموم مردم

۲. پیشگیری مبتنی بر مداخلات در جمعیت و مناطق خاص و انتخابی، متمرکز بر گروه های در معرض خطر: افراد دارای مشاغل پر استرس، دانش آموزان آسیب پذیر و ...

۳. پیشگیری مبتنی بر مداخلات در جمعیت و افراد ویژه "موردی"، متمرکز بر گروه هایی از مردم که رفتار خطر ساز دارند: افراد با رفتارهای پر خشگرانه، درگیر زد و بند و ...

دکتر شیرین احمدنیا، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی، عضو هیئت مدیره انجمن جامعه شناسی ایران، رئیس کارگروه تدوین سند "راهنمای پیشگیری و مقابله با آزار جنسی در محیط های علمی" و پژوهشگر فعال در زمینه حقوق زنان و خشونت علیه زنان، با بیان اینکه خشونت جنسی یک مسئله اجتماعی فرهنگی است خاطرنشان کرد باید حمایت ها و راهکارهای مقابله از سطح فردی فراتر رفته و در سطح جامعه نهادینه شود و حقوق تمامی افراد در جامعه باید مورد شناسایی و حمایت قرار گیرد. وی علل و تعیین گرهای اجتماعی این پدیده را جامعه پذیری جنسیتی، وجود نابرابری های اجتماعی و اقتصادی، ایجاد حریم قدسی برای برخی فضاها مثل فضاهای آموزش دانشگاهی یا مدارس، هویت جنسیتی، تفکیک فضاهای عمومی و خصوصی، تقسیم کار جنسیتی، مسکوت گذاشتن و استراتژی سکوت توسط قربانیان و گردانندگان جامعه برشمرد. دکتر احمدنیا

عامل جامعه پذیری را از مهم ترین عوامل در شکل گیری این پدیده دانست و عنوان کرد ساختارهای نابرابر در هر شکلی مولد خشونت است و آزارهای جنسی یکی از مصادیق خشونت می باشد. وی افزود: در شرایط نابرابر چه زن چه مرد هر دو در معرض آسیب قرار دارند و در نهایت کل جامعه متضرر می شود. ایشان از پنهان کردن، مسکوت گذاشتن، عدم شفافیت و عدم برخورد های قانونی با این پدیده و ایجاد حاشیه امن برای متجاوزان انتقاد کرد.

دکتر شیرین احمدنیا در پایان به تشریح کلیات سند راهنمای پیشگیری و مقابله با آزار جنسی در محیط های علمی و شیوه نامه اخلاق حرفه ای مقابله با آزار های جنسی پرداخت. وی افزود: این سند به عنوان نخستین تجربه منسجم و مستقل اجتماع علمی برای مقابله با پدیده پیچیده و حساس آزار جنسی است. از جمله اهداف این سند افزایش آگاهی افراد به ویژه زنان نسبت به موضوع آزار جنسی، حساس سازی، جلب حمایت مدیران علمی دانشگاه ها و مراکز علمی پژوهشی، حمایت طلبی از دستگا های قانون گذار قضایی، اجرایی و مدیریتی، ترویج رویکرد فراهم کردن فضای امن علمی برای پژوهشگران، تدارک سازی شرایط حمایتی، مشاوره و آموزش در صورت مواجهه با این پدیده می باشد. دامنه شمول این سند که در تدوین آن متخصصانی از رشته های حقوق، رسانه، زنان، روانپزشکی و روان شناسان حضور داشته اند، کلیه فضاهای علمی و دانشگاه ها، پژوهشگاه ها و انجمن ها، کلیه کنشگران این مجموعه ها شامل اساتید، دانشجویان، کارمندان، و تمامی محیط های علمی و پژوهشی درون و بیرون دانشگاه ها می باشد. وی ابراز امیدواری کرد که با تدوین چنین سند هایی اقداماتی در جهت پیشگیری، بازدارندگی و مقابله با این پدیده شکل گیرد.

در آخر این نشست پرسش و پاسخ بین شرکت کنندگان و سخنرانان برگزار گردید.

انجمن جامعه‌شناسی ایران

این راهنما تلاش می‌کند فرایندهایی برای پیشگیری، گزارش دهی، حمایت از قربانی و در نهایت رفع هرگونه آزار جنسی از محیط‌های علمی و دانشگاهی پیشنهاد کند.

راهنمای پیشگیری و مقابله با آزار جنسی در محیط‌های علمی

مهرماه ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۱- مقدمه	۲
۱-۱- هدف	۳
۲-۱- دامنه شمول	۳
۲- آزار جنسی چیست؟	۴
۳- فرایند رسیدگی به شکایات	۶
۳-۱- دفتر رسیدگی به شکایات	۶
۳-۲- هیئت رسیدگی کننده	۶
۳-۳- شکایت به صورت ناشناس	۶
۳-۴- فرد معتمد	۶
۳-۵- محرمانه بودن فرایند رسیدگی	۷
۳-۶- نحوه ارائه شکایت	۷
۳-۷- نحوه نگهداری و بایگانی کردن شکایات	۷
۳-۸- فرایند بررسی	۷
۳-۹- اقدام‌های حمایتی	۸
۴- اقدامات آموزشی و ترویجی	۹
۴-۱- انتشار راهنما	۹
۴-۲- تدارک آموزش برای استادان و دانشجویان	۹
۴-۳- استفاده از ابزارهای متنوع آموزشی	۹
۵. توصیه‌های تکمیلی	۹
۶- تصویب نهایی	۱۰

۱- مقدمه

آزار جنسی از شایع‌ترین اشکال اعمال خشونت است که می‌تواند منجر به آسیب‌های روانی، جسمی و حتی اجتماعی برای فرد آزار دیده شود.

در حالی که هم زنان و هم مردان، ممکن است هدف آزار جنسی قرار گیرند اما شواهد نشان می‌دهد زنان بسیار بیشتر در معرض خطر آزار جنسی قرار دارند. در ایران، همانند بسیاری از جوامع دیگر، آمارهای رسمی یا برآوردهای قابل اتکایی در این زمینه وجود ندارد، اما شواهد نشان می‌دهد همان‌گونه که در جامعه یا گروه‌های صنفی مختلف احتمال وقوع این نوع آزارها وجود دارد، جامعه دانشگاهی نیز مصون از این خطر نیست. فقدان آمارهای دقیق موجب شده است از اندازه، شکل و نوع تجربه زنان از آزار جنسی آگاهی دقیق و قابل‌تعمیم در دست نباشد؛ اما این نقص اطلاعاتی مانع از پیش‌بینی تدابیر اصولی مناسب برای پیشگیری از آزارهای جنسی و مقابله با آن نیست. می‌توان بر اساس همین مقدار تجربه و اطلاعات، معیارها و ضوابطی را در نظر گرفت که در صورت رعایت آن‌ها احتمال و زمینه‌های وقوع آزار جنسی کاهش یابد یا محدود شود.

پیرو مصوبه هیئت مدیره انجمن جامعه‌شناسی ایران در سال ۱۳۹۹ مبنی بر تدوین «شیوه‌نامه اخلاق حرفه‌ای مرتبط با آزارهای جنسی» در محیط‌های علمی و دانشگاهی، کارگروهی متشکل از اعضای انجمن جامعه‌شناسی و با دعوت از نمایندگان از سایر انجمن‌های علمی ذی‌ربط (انجمن مطالعات فرهنگی و ارتباطات، انجمن ترویج علم ایران، انجمن روان‌پزشکان ایران، انجمن ایرانی اخلاق در علم و فن‌آوری و انجمن صنفی روزنامه‌نگاران) و برخی اشخاص حقیقی (در رشته‌های حقوق؛ رسانه و مطالعات زنان) مرتبط با این موضوع تشکیل شد^۱ و در زمستان ۱۳۹۹ و بهار ۱۴۰۰ جلسات خود را به صورت مجازی برگزار کرد. در نگارش این سند راهنما که حاصل فعالیت این کارگروه بوده است؛ گذشته از ساعت‌ها تبادل نظر و مشورت با اعضای کارگروه، به انواع مستندات و تجربیات مشابه در سایر نهادها در جوامع دیگر و همچنین

۱. مشارکت کنندگان در کارگروه عبارت بودند از:

شیرین احمدنیا با سمت مدیر کارگروه، محمد فکری با سمت دبیر کارگروه، فاطمه موسوی و یایه و نفیسه آزاد به‌عنوان تدوین‌کنندگان سند مکتوب، سیدحسین سراج زاده، شهلا اعزازی، رضا امیدی، سمیه توحیدلو (اعضای انجمن جامعه‌شناسی ایران)، کامبیز نوروزی (حقوقدان از انجمن صنفی روزنامه‌نگاران استان تهران)، افسر افشار نادری و هادی خانیکی (از انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات). رضا شیرآلی (از انجمن علمی روان‌پزشکان ایران) احسان شمس کوشکی (از انجمن ایرانی اخلاق در علم و فناوری) بهاره صفوی (از انجمن ترویج علم ایران)، شیما قوشه (حقوقدان، فعال حقوق زنان و وکیل پرونده‌های مرتبط با آزار جنسی) و مشکات اسدی (مشاور وقت زنان و توانمندسازی اجتماعی رئیس سازمان فناوری اطلاعات ایران).

تحقیقات اجتماعی انجام‌شده دربارهٔ این موضوع در ایران و جهان مراجعه شده است و درنهایت با نيل به‌اتفاق نظر جمعی طی ۱۸ جلسهٔ دو ساعتهٔ کارگروه و صرف ۲۶۰ نفر ساعت، به علاوهٔ دریافت مشاوره‌هایی از سایر صاحب‌نظران و اعضای گروه‌های علمی تخصصی انجمن؛ و دریافت بازخورد اعضای هیئت‌مدیره انجمن؛ و نیز تأیید نهایی نهادهای مشارکت‌کننده؛ متن این سند، مدون و نهایی شد. این سند، به‌عنوان نخستین تجربهٔ منسجم و مستقل اجتماع علمی برای مقابله با پدیده‌ای پیچیده و حساس در ایران ارائه می‌شود و باور ما بر این است که در جریان عمل؛ نیازمند ارزیابی، بازنگری و ارتقای کیفی است.

انجمن جامعه‌شناسی ایران با برداشتن این گام امیدوار است اجتماعات علمی و محیط‌های دانشگاهی ایران با توجه به مقررات جاری و دستورالعمل‌های اخلاق حرفه‌ای موجود^۱ و ظرفیت‌های اجتماع علمی و جامعهٔ دانشگاهی، با به‌کارگیری این راهنما؛ رسیدگی به گزارش‌های آزار جنسی و حمایت از قربانیان آزار جنسی را در دستور کار خود قرار دهند؛ تا بتوانیم تجربه‌ای مشترک در سطح دانشگاه‌ها و اجتماعات علمی کشور را سامان دهیم. انجمن جامعه‌شناسی آماده است در این زمینه مشاوره‌های لازم را ارائه دهد.

۱-۱- هدف این سند راهنما؛ افزایش آگاهی افراد (به‌خصوص زنان) نسبت به موضوع آزار جنسی، حساس‌سازی و جلب حمایت مدیران نهادهای علمی به‌خصوص دانشگاه‌ها و مراکز علمی و حمایت‌طلبی از دستگاه‌های قانون‌گذار، قضایی و اجرایی برای توجه بیشتر به موضوع پیشگیری و مقابله با آزارهای جنسی در محیط‌های علمی است. هدف کلی این سند ایجاد و ترویج رویکردی در محیط‌های علمی و دانشگاه‌های کشور است که منجر به فراهم کردن فضای علمی و کاری امن برای کنشگران علمی به دور از هرگونه آزار جنسی شود. این راهنما در پی تدوین و توصیهٔ سازوکارهایی است که در صورت مواجهه با تجربه آزار جنسی امکان دسترسی همه کنشگران علمی به حمایت، مشاوره و آموزش را فراهم می‌کند.

۱-۲- دامنهٔ شمول این راهنما شامل آن دسته از آزارهای جنسی است که در محیط‌های علمی و دانشگاهی یا به سبب روابط علمی و دانشگاهی در محیط‌ها یا روابط ذیل و مشابه آن‌ها اتفاق افتد:

۱. فضاهای علمی مانند دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و انجمن‌های علمی؛
۲. روابط کنشگران دانشگاهی شامل استاد، دانشجو، پژوهشگر، فارغ‌التحصیل، کارمند و اعضای انجمن‌های علمی که بر اساس یا به بهانهٔ روابط آموزشی و پژوهشی شکل گرفته باشند؛

۱. به این دستورالعمل‌ها در پیوست این راهنما اشاره خواهد شد.

۳. محیط ارتباطی ناشی از فعالیت‌ها یا برنامه‌های آموزشی، علمی و پژوهشی در داخل یا بیرون از دانشگاه.

۲- آزار جنسی چیست؟

با وجود شناخته‌شده بودن مفهوم آزار جنسی تعریف یگانه و اجماعی از آنچه رفتارهای غیرقابل قبول یا ممنوع در این رابطه خوانده می‌شود، وجود ندارد. تصریح می‌شود که باید بین آزار جنسی و آزار جنسیتی تفاوت قائل شد. تمسخر و تحقیر به دلیل جنسیت نوعی از خشونت است اما با آزار جنسی تفاوت دارد. در این راهنما با استفاده از تعاریف موجود، این دو تعریف را برای آزار جنسی برگزیده‌ایم:

«هر رفتار یا گفتار که به‌صراحت یا استعاری یا تشبیهی و ضمنی دلالت جنسی داشته و خارج از چارچوب ضرورت‌های حرفه‌ای بیان یا انجام شود و موجب تحقیر یا توهین یا ارباب و آسیب روانی یا آسیب جسمانی مخاطب شود. آزار و اذیت جنسی ممکن است بین افراد هم‌جنس و یا جنس مخالف رخ دهد.» و بنا بر تعریف دیگری: «هر نوع پیشروی در رابطه یا درخواست برای هر شکلی از رابطه از طریق کلام، نوشتار یا اقدامات جسمی که اولاً ماهیت جنسی داشته باشد و ثانیاً به یکی از طرفین رابطه تحمیل شده باشد، آزار جنسی محسوب می‌شود»^۱.

در هر دو تعریف عدم رضایت صریح مخاطب یا قربانی در زمان وقوع آزار، شرط تحقق آن است. اگر رضایت فرد از روی اجبار یا اکراه هم باشد (مثلاً دانشجویی که مجبور است برای کسب نمره وارد رابطه جنسی با استاد خود شود یا کارمندی که مجبور است به خاطر ارتقاء رتبه یا مزایای شغلی وارد رابطه جنسی با مدیر خود شود) مشمول آزار جنسی می‌شود.

در این راهنما هر نوع اقدام کلامی یا نوشتاری یا جسمانی، رفتار نامیده می‌شود.

۲-۱- آزار جنسی ممکن است در موقعیت‌های مختلف رخ دهد؛ از جمله:

۱. این رفتار به‌صورت گروکشی به‌عنوان زمینه یا یکی از شرایط استخدام، آموزش، ارائه تسهیلات دانشگاهی یا مشارکت در برنامه‌های آموزشی، علمی و پژوهشی اتفاق بیافتند.

^۱. برگرفته از:

Sexual Harassment and Sexual assault, Carnegie Mellon University, ۲۰۲۰. Available at: <https://www.cmu.edu/policies/administrative-and-governance/sexual-harassment-and-sexual-assault.html>

۲. قبول یا رد این رفتار به شکل قابل پیش‌بینی در نتیجه نهایی استخدام، آموزش، گرفتن تسهیلات دانشگاهی یا مشارکت در برنامه‌های آموزشی، علمی و پژوهشی فرد تأثیر داشته باشد.

۳. این رفتار در هر موقعیتی انجام شود تأثیر غیرمنطقی بر عملکرد آموزشی یا علمی یا استخدامی فرد داشته باشد یا منجر به ایجاد محیطی خصمانه، توهین‌آمیز یا خطرناک در حین آموزش، کار یا زندگی در دانشگاه شود.^۱

۲-۲- آزار جنسی به شکل‌های مختلف ممکن است رخ دهد اما انواع شایع‌تر آن را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد:^۲

۱. **اظهارات جنسی:** ابراز حرف‌ها، جوک‌ها یا شوخی‌های جنسی یا «کثیف»، اظهارنظر در مورد خصوصیات ظاهری فرد، بیان فعالیت جنسی خود یا دیگری، بیان یا نمایش یا توزیع متن یا تصاویر یا طرح‌های صریح جنسی به صورت حضوری، مکتوب، الکترونیکی (ایمیل، پیامک، وبلاگ، صفحات وب و غیره) بدون ارتباط با مباحث درسی. زبان بدن شامل ژست‌ها و حرکات بدن دارای مضامین جنسی مانند حرکات دست‌ها، نگاه شهوت‌آلود و ...

۲. **تحمیل توجه شخصی:** تلاش برای تحمیل روابط از طریق نامه، تماس تلفنی یا محیط وب، ملاقات مکرر طولانی و غیرضروری، اصرار برای دیدار در محیط‌های خصوصی، پرسیدن سؤالاتی درباره زندگی شخصی و جنسی افراد یا طرح این سؤالات به عنوان کار نوشت درسی، تحریک یا الزام مستقیم یا غیرمستقیم مخاطب به بیان مفاهیم یا فعالیت‌های جنسی بدون ضرورت کامل امور علمی یا پژوهشی یا آموزشی، ترغیب به مشاهده آثار پورنوگرافی و هرزه‌نگاری، فشار برای بیان احساس جنسی، اصرار برای برقراری رابطه عاشقانه تحمیلی با دادن هدیه‌های نامتعارف، وعده کمک به ادامه تحصیل تحصیلی، موقعیت شغلی یا شرکت در طرح پژوهشی و مانند آن.

۳. **تحمیل تماس جسمی یا جنسی:** ارتباط جسمانی جنسی بدون رضایت طرف مقابل از قبیل لمس کردن، ضربه زدن، بغل کردن، بوسیدن، تعرض جنسی، تجاوز جنسی.

۱. برگرفته از:

Preventing, Reporting and Responding to Sexual Assault and Sexual Harassment in Tertiary Education Institutions, World Bank, ۲۰۱۹. Available at: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/۳۹۷۱۶۱۰۸۲۵۸۵۰۶۴۳۰۷۰۰۹۰۰۲۲۰۲۰/original/guidancenotefinal.pdf>

۲. همان

۳- فرایند رسیدگی به شکایات^۱

ساختار تشکیلاتی رسیدگی به آزار جنسی مندرج در این سند راهنما، برای انجمن جامعه‌شناسی ایران طراحی شده است. دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی می‌توانند ساختارهای مناسب دیگری را که صلاح می‌دانند طراحی و تثبیت کنند و انجمن جامعه‌شناسی آماده است در این زمینه مشاوره‌های لازم را ارائه دهد. با توجه به ماهیت موضوع، شکل رسیدگی به شکایات آزار جنسی در دانشگاه‌ها می‌تواند نقش و کارکرد بازدارنده داشته باشد. این فرایند به ترتیب ذیل است:

۳-۱- دفتر رسیدگی به شکایات: توصیه می‌شود در محیط دانشکده یا دانشگاه یا مؤسسات علمی و نظایر آن، هیئت یا دفتری به نام «دفتر رسیدگی به شکایات» تشکیل شود. شکایت‌ها در این دفتر دریافت و ثبت خواهد شد. در انجمن جامعه‌شناسی نیز این هیئت رسیدگی کننده تأسیس و نحوه ارتباط با آن در سایت انجمن اعلام می‌شود.

۳-۲- هیئت رسیدگی کننده: هیئتی مرکب از پنج تا هفت نفر که توسط هیئت‌مدیره انجمن از میان اعضای انجمن به مدت دو سال انتخاب شده و رسیدگی به شکایات مرتبط با اعضای انجمن را بر عهده دارد. هیئت‌مدیره می‌تواند دو نفر مشاور با تخصص حقوق و روانشناسی / روان‌پزشکی را نیز برای همکاری با این هیئت تعیین کند یا حق تعیین آن‌ها را به هیئت رسیدگی واگذار نماید. در صورتی که شکایت مطروحه از یک عضو انجمن مربوط به دانشگاه خاصی باشد؛ از دبیر شورای صنفی دانشجویان آن دانشگاه نیز به‌عنوان مشاور دانشجویی دعوت می‌شود.

۳-۳- شکایت به صورت ناشناس: حق ناشناس ماندن برای فرد یا افراد شاکی محفوظ است. شاکی حق دارد با استفاده از این حق، شکایت خود را تنظیم کرده و به هیئت بررسی کننده برساند. در شکایت‌های ناشناس شاکی می‌تواند با «فرد معتمد» دیدار کرده و هویت خود را برای او آشکار کند.

۳-۴- فرد معتمد: هیئت بررسی کننده یک نفر (ترجیحاً زن) را از میان خود به‌عنوان «فرد معتمد» انتخاب می‌کند. این فرد به شکل عمومی به همه دانشجویان، استادان و کارمندان و مخاطبان انجمن (و همراه با

^۱ این فرآیند برگرفته از فرایند تفصیلی طراحی شده در دانشگاه جان هاپکینز است:

Discrimination and Harassment Policy and Procedures, Johns Hopkins University, ۲۰۲۰. Available at: <https://oie.jhu.edu/policies-and-laws/jhu-policies/JHU-Discrimination-and-Harassment-Policy-and-Procedures-۷,۱,۲۱-Present>

آدرس ایمیل) معرفی می‌شود. فرد معتمد ایمیل‌های مربوطه را بررسی می‌کند و افرادی که بخواهند نام آن‌ها در شکایت محفوظ بماند با این فرد دیدار کرده و هویت خود را برای او آشکار می‌کنند. فرد معتمد موظف و متعهد است که اطلاعات شخصی فرد را تا زمانی که بخواهد جز در هنگام تصمیم‌گیری هیئت، محرمانه نگاه دارد.

۳-۵- محرمانه بودن فرایند رسیدگی: تمام فرایند دریافت شکایت و رسیدگی به اتهامات محرمانه باقی می‌ماند. به شاکی توصیه می‌شود در مدت رسیدگی به شکایت که تا حد امکان کمتر از دو ماه خواهد بود درباره آن اطلاع‌رسانی عمومی انجام ندهد. ممکن است هیئت رسیدگی به تشخیص خود از شاکی برای خودداری از اطلاع‌رسانی با ذکر نام فرد مورد شکایت، تعهد کتبی دریافت کند. هیئت رسیدگی فقط در صورت اتفاق آرا و با رعایت مقررات قانونی و موازین اخلاقی می‌تواند در هر زمان از رسیدگی یک پرونده، گزارشی از آن را برای عموم منتشر کند.

۳-۶- نحوه ارائه شکایت: فرد شاکی علاوه بر ارائه کتبی شکایت به دفتر رسیدگی به شکایات یا تماس با فرد معتمد می‌تواند با شماره تلفن و ایمیل‌های اعلام‌شده تماس گیرد. در موارد شکایت به صورت ناشناس، لازم نیست شکایت به صورت مکتوب ارائه شود.

۳-۷- نحوه نگهداری و بایگانی کردن شکایات: حساسیت گزارش‌هایی که در این زمینه به دست هیئت رسیدگی‌کننده می‌رسد به گونه‌ای است که نحوه نگهداری و بایگانی کردن شکایات‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار است. هر پرونده باید به شیوه‌ای امن، پایدار و محرمانه نگهداری و پس از مدت‌زمان معقول در صورت فقدان شواهد و بی‌نتیجه بودن رسیدگی یا اتخاذ تصمیم و تدابیر متناسب با پرونده و انجام مراحل اجرای آن، بایگانی شود. جابجایی هر گونه اطلاعات پرونده از طریق پلتفرم‌های اینترنتی اکیداً ممنوع است.

۳-۸- فرایند بررسی: هیئت رسیدگی بنا به شرایط و ظرفیت‌های موجود، آئین‌نامه‌ای شامل شکل گزارش، فرد مسئول برای دریافت گزارش‌ها، نحوه تشکیل جلسات رسیدگی، نحوه و حدنصاب تصمیم‌گیری، نحوه اطلاع‌رسانی احتمالی برای بررسی شکایات و ... تدوین و برای تصویب به هیئت‌مدیره تقدیم کند. این آئین‌نامه هر دو سال یک‌بار مورد بازبینی قرار می‌گیرد و به تصویب هیئت‌مدیره می‌رسد. متن آئین‌نامه مصوب در سایت انجمن منتشر می‌شود.

۳-۸-۱- به جهت حفظ حیثیت افراد ضرورت ندارد که شاکی و متهم هم‌زمان در برابر همه اعضای هیئت حضور پیدا کنند. اعضای هیئت در مورد نحوه رسیدگی و جزئیات آن تصمیم خواهند گرفت.

۳-۸-۲- از فرد مورد شکایت دعوت می‌شود تا در مقابل هیئت یا نماینده یا نمایندگان هیئت از موضوع شکایت و جزئیات آن آگاه شده و پاسخ خود را ارائه کند.

۳-۸-۳- پس از آنکه هیئت با نصاب ۵ نفر از ۷ نفر قانع شد که فرد مورد شکایت مرتکب رفتارهایی شده است که مطابق با این راهنما، آزار جنسی محسوب می‌شود، حسب مورد و به تناسب ضعف و شدت تخلف، موارد تکرار و شیوه برخورد فرد مورد شکایت با هیئت و شخص شاکی، هیئت رسیدگی‌کننده می‌تواند تدابیری همچون تذکر شفاهی، تذکر کتبی، پیشنهاد مشاوره روانی، مواجهه حضوری برای پوزش از آزاردیده، یا توصیه به اقدام برای محروم کردن فرد از سخنرانی، تحریم انتشار اخبار فعالیت‌های وی در سایت انجمن، تحریم درج مقاله برای فرد آزارگر را رأساً اتخاذ کند. هیئت همچنین می‌تواند تقاضای لغو عضویت فرد در انجمن و نیز اعلام در سایت انجمن را به هیئت‌مدیره انجمن تسلیم نماید. تصمیم‌گیری در این دو مورد در صلاحیت هیئت‌مدیره است. اعلام در سایت بدون ذکر نام فرد آزاردیده خواهد بود. «اعلام جرم» علیه متخلف جزو وظایف انجمن قرار ندارد.

۳-۸-۴- هیئت رسیدگی‌کننده مجاز به گزارش پرونده تحت بررسی به مراجع قانونی از قبیل دستگاه قضایی و مانند آن‌ها نیست مگر آنکه فرد آسیب‌دیده، جداگانه در مرجع قضایی طرح شکایت کرده باشد و رسماً طبق دستور قضایی از هیئت رسیدگی‌کننده استعلام شود.

۳-۹-۹- **اقدام‌های حمایتی:** به فراخور موضوع شکایات، حمایت‌هایی از قربانیان آزار جنسی توصیه می‌شود. این حمایت‌ها می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

۳-۹-۱- **حمایت‌های قانونی:** در صورت تصمیم شاکی برای طرح شکایت در مراجع قضایی و طی فرایند قانونی، اقدام برای ارائه مشاوره حقوقی یا در اختیار گذاشتن وکیل، حتی‌المقدور با استفاده از همکاری داوطلبانه متخصصان یا نهادهای تخصصی؛

۳-۹-۲- **حمایت‌های درمانی جسمی و روانی:** شامل فراهم کردن مشاوره‌های پزشکی و روانی است. در صورت لزوم و امکان کمک به تأمین خدمات پزشکی برای آزاردیدگان، حتی‌المقدور با استفاده از همکاری داوطلبانه متخصصان یا نهادهای تخصصی؛

۳-۹-۳- اقدام‌های حمایتی دیگر: با توجه به نوع آزار و وضعیت آزاردیده و تشخیص هیئت رسیدگی کننده به دانشگاه توصیه می‌شود اقدامات حمایتی مانند امکان حذف درس و یا تغییر استاد راهنما، تسهیل مهمان شدن یا انتقال از واحد دانشگاهی به واحد دانشگاهی دیگر، تغییر محل خوابگاه را برای آزاردیده فراهم کنند. در هر حال هیئت باید تمام تلاش خود را به کار گیرد که پس از رسیدگی، امنیت شاکی در محیط مربوطه محفوظ بماند.

۴- اقدامات آموزشی و ترویجی

مروری بر تجربیات آزار جنسی نشان می‌دهد انواع اقدامات آموزشی و ترویجی در راستای بالا بردن سطح آگاهی، نشانه‌دار کردن رفتارهای ممنوع، آموزش حقوق افراد، عواقب، تنبیه‌های آزار جنسی و شیوه‌های حمایت از آزاردیدگان، می‌تواند در کم کردن آزارهای جنسی نقش مؤثری داشته باشد. در نتیجه، در این ارتباط؛ موارد زیر توصیه می‌شود:

۴-۱- انتشار راهنما: انتشار راهنما برای مقابله با آزار جنسی برای عموم به‌ویژه برای دانشجویان جدیدالورود، از طریق نشر کاغذی و یا انتشار در سایت انجمن و صفحات انجمن در پلتفرم‌های مختلف؛

۴-۲- تدارک آموزش برای استادان و دانشجویان: توصیه می‌شود بر اساس اصول عرفی و فرهنگی؛ محتوایی مشابه راهنمای حاضر مناسب برای کارگاه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی و همچنین اصول اخلاق حرفه‌ای برای دانشجویان و استادان فراهم شود. همچنین به هیئت‌مدیره انجمن توصیه می‌شود برای ترویج بیشتر و بهتر این سند، در اسناد عضویت افراد در انجمن؛ بخشی را برای تأیید آگاهی عضو از این سند راهنما اختصاص دهد؛

۴-۳- استفاده از ابزارهای متنوع آموزشی: برای گردش اطلاعات و استفاده از حداکثر ظرفیت‌های آموزشی توصیه می‌شود از ابزارهای متنوع مکتوب، چندرسانه‌ای، پویا و متنوع آموزشی در جهت شناساندن محتوای این راهنما و اسناد مشابه استفاده شود.

۵. توصیه‌های تکمیلی

این بخش شامل توصیه‌هایی در زمینه مسئولیت افراد در محیط آکادمیک و پایبندی به اصول حرفه‌ای برای اجتناب از بسترها و زمینه‌های وقوع آزار است:

- ۱-۵- برای پیشگیری از مخاطرات زمینه‌ای احتمالی تأکید می‌شود روابط آموزشی، علمی و پژوهشی جز در مواردی که به دلایل حرفه‌ای معین ضروری است، در محیط دانشگاه و ساعات اداری انجام شود؛
- ۲-۵- مسئولیت اصلی حفظ اصول اخلاق حرفه‌ای دانشگاهی در روابط آموزشی، علمی و پژوهشی با فرد دارای موقعیت قدرت است؛
- ۳-۵- باید شرایطی مهیا شود که وقتی فرد به نسبت طرف مقابل در موقعیت ضعیف‌تر قرار دارد، امکان بیان نارضایتی و نه گفتن را داشته باشد؛
- ۴-۵- از مشارکت انجمن‌های علمی دانشجویی در ترویج این راهنما و اسناد مشابه و بررسی شواهد رسیدگی به شکایات توسط هیئت رسیدگی‌کننده استفاده شود؛
- ۵-۵- توصیه می‌شود مدیران و سیاست‌گذاران، در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فعالیت‌های علمی نسبت به زمینه‌های تبعیض جنسیتی و آزار جنسی دانشجویان حساسیت داشته باشند و نگرانی آنان در این مورد را مهم بدانند و درصدد رفع آن برآیند؛
- ۶-۵- موضوع آزار جنسی، با تأکید بر محیط‌های علمی و دانشگاهی، مستمراً به‌عنوان یک موضوع علمی-پژوهشی مورد توجه مسئولان نشریات و همایش‌ها و جلسه‌ها بوده و در مورد آن مقالات و سخنرانی‌های مختلف در حوزه‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی، حقوقی، اخلاقی و پزشکی تهیه و منتشر شود.

۶- تصویب نهایی

این راهنما در تاریخ ۱۷ مرداد ۱۴۰۰ در جلسه هیئت‌مدیره انجمن جامعه‌شناسی به تصویب رسید. هیئت‌مدیره افراد ذیل را به‌عنوان اعضای هیئت رسیدگی، مشاور حقوقی و مشاور روانشناسی / روان‌پزشکی هیئت تعیین می‌کند که با ابلاغ رئیس هیئت‌مدیره؛ فعالیت خود را آغاز خواهند کرد:

خانم‌ها دکتر شیرین احمدنیا، دکتر سوسن باستانی، دکتر شهلا اعزازی، دکتر فاطمه موسوی ویایه، دکتر نفیسه آزاد و آقایان دکتر محمد میرزایی، دکتر ناصرالدین علی تقویان، کامبیز نوروزی (مشاور حقوقی) و دکتر رضا شیرالی (مشاور روان‌پزشکی).

هیئت رسیدگی می‌بایست حداکثر ظرف مدت ۳ ماه مقدمات لازم برای شروع فعالیت خود را با هماهنگی هیئت‌مدیره فراهم نموده و در پایان این مدت فعالیت خود را با اعلام عمومی آغاز کند.